

СЪД НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ОБЩНОСТИ
TRIBUNAL DE JUSTICIA DE LAS COMUNIDADES EUROPEAS
SODNÍ DVŮR EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ
DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS DOMSTOL
GERICHTSHOF DER EUROPÄISCHEN GEMEINSCHAFTEN
EUROOPA ÜHENDUSTE KOHUS
ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN COMMUNITIES
COUR DE JUSTICE DES COMMUNAUTÉS EUROPÉENNES
CŪIRT BHREITHIÚNAIS NA gCÓMHPHOBAL EORPACH
CORTE DI GIUSTIZIA DELLE COMUNITÀ EUROPEE
EIROPAS KOPIENU TIESA

LUXEMBOURG

EUROPOS BENDRIJŲ TEISINGUMO TEISMAS
AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK BÍRÓSÁGA
IL-QORTI TAL-ĠUSTIZZJA TAL-KOMUNITAJIET EWROPEJ
HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN
TRYBUNAL SPRAWIEDLIWOŚCI WSPÓLNOT EUROPEJSKICH
TRIBUNAL DE JUSTIÇA DAS COMUNIDADES EUROPEIAS
CURTEA DE JUSTIȚIE A COMUNITĂȚILOR EUROPENE
SÚDNY DVOR EURÓPSKÝCH SPOLOČENSTIEV
SODIŠČE EVROPSKIH SKUPNOSTI
EUROOPAN YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN
EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS DOMSTOL

HOTĂRÂREA CURȚII

din 15 iulie 1964¹

În cauza 6/64,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 177 din Tratatul CEE, de Giudice Conciliatore din Milano, referitor la interpretarea articolelor 102, 93, 53 și 37 din tratatul menționat, în cadrul unui litigiu aflat pe rolul instanței menționate între

domnul Flaminio Costa

și

E.N.E.L. (Ente nazionale energia elettrica, impresa già della Edison Volta)

CURTEA,

compusă din domnul A. M. Donner, președinte, domnii Ch. L. Hammes și A. Trabucchi, președinți de cameră, domnii L. Delvaux, R. Rossi, R. Lecourt (raportor) și W. Strauss, judecători,

avocat general: domnul M. Lagrange,

grefier: domnul A. Van Houtte,

pronunță prezenta

¹ Limba de procedură: italiana.

Hotărâre

Având în vedere că, prin Ordonanța din 16 ianuarie 1964, transmisă în mod corespunzător Curții, Giudice Conciliatore din Milano, „văzând articolul 177 din Tratatul de instituire a CEE din 25 martie 1957, integrat în legislația italiană prin Legea nr. 1203 din 14 octombrie 1957, și susținerea potrivit căreia Legea nr. 1643 din 6 decembrie 1962 și decretele prezidențiale adoptate în executarea acestei legi [...] încalcă articolele 102, 93, 53 și 37 din tratat”, a hotărât să suspende judecarea cauzei și să transmită dosarul către Curte.

Cu privire la aplicarea articolului 177

Motiv dedus din modul de redactare a întrebării

Având în vedere că s-a reproșat că, prin întrebarea aflată în curs de examinare, s-ar fi tins la obținerea, prin intermediul articolului 177, a unei hotărâri prin care să se statueze cu privire la conformitatea unei legi cu tratatul;

că totuși, în temeiul acestui articol, instanțele naționale ale căror hotărâri nu sunt, precum în speță, supuse niciunei căi de atac, sunt obligate să sesizeze Curtea în vederea pronunțării unei hotărâri preliminare privind „interpretarea tratatului” atunci când o astfel de întrebare este ridicată înaintea acestora;

că, pe calea acestei dispoziții, Curtea nu poate aplica tratatul într-o cauză determinată și nici nu poate statua cu privire la validitatea unei măsuri interne luate în considerarea acestuia, cum ar fi posibil să procedeze în temeiul articolului 169;

că totuși Curtea poate să deducă din modul imperfect de redactare folosit de către instanța națională numai întrebările referitoare la interpretarea tratatului;

că, prin urmare, nu este necesar ca aceasta să se pronunțe cu privire la validitatea unei legi italiene în raport cu tratatul, ci numai să interpreteze articolele menționate anterior în contextul elementelor de drept expuse de Giudice Conciliatore.

Motiv dedus din absența necesității unei interpretări

Având în vedere că se reproșează instanței din Milano că a solicitat o interpretare a tratatului care nu ar fi fost necesară soluționării litigiului dedus judecării sale;

având în vedere că totuși articolul 177, bazat pe o separare netă a competențelor între instanțele naționale și Curte, nu permite acesteia din urmă nici să judece faptele cauzei și nici să cenzureze motivele și obiectivele cererii de interpretare.

Motiv dedus din obligația instanței de a aplica dreptul intern

Având în vedere că guvernul italian invocă „inadmisibilitatea absolută” a cererii Giudice Conciliatore pentru motivul că instanța națională, obligată să aplice o lege internă, nu poate face uz de articolul 177;

având în vedere că, spre deosebire de tratatele internaționale obișnuite, Tratatul CEE a instituit o ordine juridică proprie, integrată în sistemul juridic al statelor membre în momentul intrării în vigoare a tratatului și care este obligatorie pentru instanțele acestora;

că, într-adevăr, prin instituirea unei Comunități cu o durată nelimitată, dotată cu instituții proprii, cu personalitate, cu capacitate juridică, cu capacitate de reprezentare internațională și, în special, cu puteri reale derivate din limitarea competenței sau din transferul atribuțiilor statelor către Comunitate, acestea din urmă au limitat, chiar dacă în domenii restrânse, drepturile lor suverane și au creat astfel un corp de drept aplicabil resortisanților lor și lor însele;

având în vedere că această integrare a dispozițiilor care provin din izvoare comunitare în dreptul fiecărei țări membre, precum și, într-un sens mai general, litera și spiritul tratatului au drept corolar imposibilitatea statelor de a face să prevaleze, împotriva unei ordini juridice acceptate de către acestea pe bază de reciprocitate, o măsură unilaterală ulterioară care nu poate astfel să îi fie opozabilă;

că forța executivă a dreptului comunitar nu poate, într-adevăr, varia de la un stat la altul în funcție de legile interne ulterioare fără a pune în pericol realizarea scopurilor tratatului menționate la articolul 5 alineatul (2) și nici nu poate da naștere unei discriminări interzise prin articolul 7;

că obligațiile asumate în temeiul Tratatului de instituire a Comunității nu ar fi necondiționale, ci doar eventuale, în cazul în care acestea ar putea fi puse în discuție prin actele legislative viitoare ale semnatarilor;

că, atunci când statelor le este recunoscut dreptul de acțiune unilateral, acest fapt are ca temei o clauză specială precisă [de exemplu, articolul 15, articolul 93 alineatul (3), articolele 223-225];

că, pe de altă parte, cererile de derogare ale statelor sunt supuse procedurilor de autorizare [articolul 8 alineatul (4), articolul 17 alineatul (4), articolele 25, 26, 73, articolul 93 alineatul (2) al treilea paragraf și articolul 226, de exemplu] care ar fi fără obiect în cazul în care acestea ar avea posibilitatea de a se sustrage de la obligațiile lor prin intermediul unei simple legi;

având în vedere că supremația dreptului comunitar este confirmată prin articolul 189, conform căruia regulamentele au caracter „obligatoriu” și „se aplică direct în fiecare stat membru”;

că această dispoziție, care nu este însoțită de nicio rezervă, ar fi lipsită de valoare în cazul în care un stat ar putea să îi anuleze efectele unilateral, printr-un act legislativ opozabil textelor comunitare;

având în vedere că rezultă din ansamblul acestor elemente că, întrucât provine dintr-un izvor autonom, dreptului născut din tratat nu i s-ar putea opune, așadar, în considerarea naturii sale specifice originale, pe cale judiciară, un text intern, indiferent de natura acestuia, fără a-și pierde caracterul comunitar și fără a fi pus în discuție fundamentul juridic al Comunității înseși;

că transferul operat de către state, din ordinea lor juridică internă în beneficiul ordinii juridice comunitare, al drepturilor și obligațiilor corespunzătoare dispozițiilor din tratat are drept consecință o limitare definitivă a drepturilor lor suverane în raport cu care nu poate avea întâietate un act unilateral ulterior incompatibil cu noțiunea de Comunitate;

că, în consecință, este necesar să se facă aplicarea articolului 177, în pofida oricărei legi naționale, în cazul în care se adresează o întrebare privind interpretarea tratatului;

având în vedere că întrebările adresate de Giudice Conciliatore cu privire la articolele 102, 93, 53 și 37 urmăresc să clarifice în primul rând dacă aceste dispoziții produc efecte imediate și dacă dau naștere, în beneficiul justițiabililor, unor drepturi pe care instanțele naționale trebuie să le apere și, în caz afirmativ, care este înțelesul acestora.

Cu privire la interpretarea articolului 102

Având în vedere că, în conformitate cu articolul 102, atunci când „există temerea” că adoptarea unei dispoziții legislative poate produce o „denaturare”, statul membru care intenționează să procedeze în acest fel „consultă Comisia”, aceasta din urmă putând ulterior să recomande statelor membre adoptarea măsurilor corespunzătoare în vederea evitării denaturării de care acestea se tem;

având în vedere că acest articol, inclus în capitolul consacrat „apropierii legislațiilor”, urmărește să evite agravarea divergențelor existente între legislațiile naționale, în considerarea obiectivelor tratatului;

că, prin această dispoziție, statele membre și-au limitat libertatea de inițiativă, acceptând să se supună unei proceduri de consultare corespunzătoare;

că, obligându-se, ele însele, fără ambiguitate să consulte în mod preventiv Comisia în toate cazurile în care proiectele lor legislative ar putea implica un risc, chiar redus, al unei eventuale denaturări, statele au încheiat cu Comunitatea un angajament care le obligă în calitate de state, dar care nu dă naștere în beneficiul justițiabililor unor drepturi pe care instanțele naționale trebuie să le apere;

având în vedere că, la rândul său, Comisia este obligată să asigure respectarea prevederilor acestui articol, dar că această obligație nu conferă particularilor posibilitatea de a invoca, în cadrul dreptului comunitar și în temeiul articolului 177, nici neîndeplinirea obligațiilor de către statul în cauză și nici omisiunea de a acționa a Comisiei.

Cu privire la interpretarea articolului 93

Având în vedere că, în conformitate cu articolul 93 alineatele (1) și (2), Comisia, împreună cu statele membre, „verifică permanent regimurile ajutoarelor existente în aceste state” în scopul punerii în aplicare a măsurilor utile impuse de funcționarea pieței comune;

că, în conformitate cu articolul 93 alineatul (3), Comisia trebuie să fie informată, în timp util, cu privire la proiectele destinate să instituie sau să modifice ajutoare, statul membru interesat neputând pune în aplicare măsurile preconizate înainte de încheierea procedurii comunitare și, după caz, a procedurii în fața Curții;

având în vedere că aceste dispoziții, conținute într-o secțiune din tratat consacrată „ajutoarelor acordate de state”, urmăresc, pe de o parte, să elimine în mod progresiv ajutoarele existente și, pe de altă parte, să evite ca, în administrarea afacerilor interne ale respectivelor state, să fie instituite, „sub orice formă”, ajutoare noi, susceptibile să favorizeze, direct sau indirect, într-o manieră apreciabilă, întreprinderile sau produsele și să amenințe, chiar cu titlu potențial, să denatureze concurența;

că, prin articolul 92, statele au recunoscut că ajutoarele în cauză sunt incompatibile cu piața comună și s-au angajat în acest fel în mod implicit să nu le instituie în afara derogărilor prevăzute de tratat, dar că, prin articolul 93, acestea au convenit doar să le supună procedurilor corespunzătoare, atât pentru suprimarea ajutoarelor existente, cât și pentru instituirea unor noi ajutoare;

că, obligându-se, de asemenea, formal să informeze Comisia „în timp util” cu privire la proiectele lor de ajutoare, acceptând să se supună procedurilor prevăzute la articolul 93, statele au încheiat cu Comunitatea un angajament care le obligă în calitate de state, dar care nu creează drepturi în beneficiul justițiabililor, cu excepția ultimei dispoziții de la al treilea paragraf al articolului menționat, care excedează cauzei de față;

având în vedere că, la rândul său, Comisia este obligată să asigure respectarea prevederilor articolului respectiv, acesta obligând-o chiar să procedeze împreună cu statele la examinarea permanentă a regimurilor ajutoarelor existente, dar că această obligație nu conferă particularilor posibilitatea de a invoca, în cadrul dreptului comunitar și în temeiul articolului 177, nici neîndeplinirea obligațiilor de către statul în cauză și nici omisiunea de a acționa a Comisiei.

Cu privire la interpretarea articolului 53

Având în vedere că, în conformitate cu articolul 53, statele membre se angajează, sub rezerva dispozițiilor prevăzute de tratat, să nu introducă noi restricții cu privire la stabilirea pe teritoriul lor a resortisanților celorlalte state membre;

că obligația pe care statele și-au asumat-o în acest fel se reduce din punct de vedere juridic la o simplă abținere;

că aceasta nu este însoțită de nicio condiție și nici nu este subordonată, în executarea sa ori în efectele sale, intervenției niciunui act, nici din partea statelor, nici din partea Comisiei;

că este, așadar, completă și perfectă din punct de vedere juridic și, în consecință, susceptibilă să producă efecte directe în relațiile dintre statele membre și justițiabili;

având în vedere că o interdicție exprimată atât de formal, intrată în vigoare odată cu tratatul în întreaga Comunitate și, astfel, integrată în sistemul juridic al statelor membre, constituie însăși legea acestora și îi privește direct pe resortisanții lor, în favoarea cărora a dat naștere unor drepturi individuale pe care instanțele naționale trebuie să le apere;

având în vedere că interpretarea solicitată a articolului 53 impune ca acesta să fie analizat în contextul capitolului referitor la dreptul de stabilire în care este situat;

că după ce, prin articolul 52, s-a prevăzut eliminarea progresivă a „restricțiilor privind libertatea de stabilire a resortisanților unui stat membru pe teritoriul unui alt stat membru”, capitolul respectiv a prevăzut, la articolul 53, că aceste state nu trebuie să introducă „noi restricții la stabilirea pe teritoriul lor a resortisanților celorlalte state membre”;

că, pe cale de consecință, este vorba despre cunoașterea condițiilor în care resortisanții celorlalte state membre dispun de libertatea de stabilire;

că articolul 52 alineatul (2) precizează acest aspect stipulând că libertatea de stabilire comportă accesul la activități independente, la înființarea și la gestionarea de întreprinderi „în condițiile definite de legislația țării de stabilire pentru proprii resortisanți”;

că este, prin urmare, suficient, pentru respectarea articolului 53, ca nicio măsură nouă să nu supună stabilirea resortisanților celorlalte state membre unei reglementări mai severe decât cea rezervată propriilor resortisanți, iar aceasta indiferent de regimul juridic al întreprinderilor.

Cu privire la interpretarea articolului 37

Având în vedere că, în conformitate cu articolul 37 alineatul (1), statele membre restructurează treptat „monopolurile naționale cu caracter comercial” în scopul de a asigura eliminarea oricărei discriminări între resortisanții statelor membre cu privire la condițiile de aprovizionare și desfacere;

că acesta prevede, în plus, la alineatul (2), obligația statelor membre de a se abține de la adoptarea oricărei noi măsuri contrare principiilor prevăzute la articolul 37 alineatul (1);

având în vedere că statele și-au asumat astfel o dublă obligație: una activă, de restructurare a monopolurilor lor naționale, iar cealaltă pasivă, de evitare a adoptării oricărei măsuri noi;

că se solicită interpretarea acestei din urmă obligații, precum și stabilirea elementelor necesare interpretării conținute de prima obligație;

având în vedere că articolul 37 alineatul (2) conține o interdicție necondițională care nu constituie o obligație de a face, ci de a nu face;

că această obligație nu este însoțită de nicio rezervă în sensul subordonării punerii sale în aplicare vreunui act pozitiv de drept intern;

că această interdicție, prin însăși natura sa, este susceptibilă să producă efecte directe în relațiile juridice dintre statele membre și justițiabilii acestora;

având în vedere că o interdicție exprimată atât de formal, intrată în vigoare odată cu tratatul în ansamblul Comunității și, de aceea, integrată în sistemul juridic al statelor membre, constituie însăși legea acestora și îi privește direct pe resortisanții acestora, în favoarea cărora a creat drepturi individuale pe care instanțele naționale trebuie să le apere;

având în vedere că interpretarea solicitată a articolului 37 implică, în considerarea complexității textului și a interferențelor dintre alineatele (1) și (2), ca acestea să fie examinate în ansamblul capitolului din care fac parte;

că acest capitol este consacrat „eliminării restricțiilor cantitative între statele membre”;

având în vedere că trimiterea, prin intermediul articolului 37 alineatul (2), la „principiile enunțate la alineatul (1)” are astfel scopul de a împiedica stabilirea oricărei noi „discriminări între resortisanții statelor membre” în ceea ce privește „condițiile de aprovizionare și desfacere”;

că, scopul fiind astfel precizat, articolul 37 alineatul (1) descrie, pentru a le interzice, mijloacele susceptibile să conducă la încălcarea sa;

că, prin trimiterea de la articolul 37 alineatul (2), sunt astfel interzise orice noi monopoli sau organisme vizate la articolul 37 alineatul (1), în măsura în care acestea urmăresc să introducă noi discriminări în cadrul condițiilor de aprovizionare și desfacere;

că este necesar, prin urmare, ca instanța de fond să cerceteze mai întâi dacă a fost adusă o atingere efectivă acestui scop, și anume dacă o discriminare nouă între resortisanții statelor membre cu privire la condițiile de aprovizionare și desfacere rezultă din însăși măsura aflată în litigiu sau este consecința acesteia;

având în vedere că se impune, în afară de aceasta, să fie luate în considerare mijloacele vizate la articolul 37 alineatul (1);

că acest articol interzice instituirea nu a tuturor monopolurilor naționale, ci numai a acelor care prezintă „un caracter comercial”, și aceasta în măsura în care vizează introducerea discriminărilor menționate mai sus;

că, pentru a intra sub incidența interdicțiilor din acest text, monopolurile naționale și organismele respective trebuie, pe de o parte, să aibă ca obiect tranzacțiile cu un produs comercial susceptibil să facă obiectul concurenței și al schimburilor între statele membre și, pe de altă parte, să joace un rol efectiv în cadrul acestor schimburi;

că revine instanței de fond sarcina să aprecieze în fiecare cauză în parte dacă activitatea economică respectivă este legată de un astfel de produs care, prin natura sa și cerințele tehnice sau internaționale cărora le este supus, poate să îndeplinească un rol efectiv în importurile sau exporturile dintre resortisanții statelor membre.

Cu privire la cheltuielile de judecată

Având în vedere că, în ceea ce privește cheltuielile efectuate de către Comisia Comunității Economice Europene și guvernul italian, care au prezentat observații Curții, acestea nu pot face obiectul unei rambursări;

că, în privința părților din litigiul pendinte în fața Giudice Conciliatore din Milano, procedura are caracterul unui incident survenit la această instanță;

pentru aceste motive,

văzând actele de procedură;

după ascultarea raportului judecătorului raportor;

după ascultarea observațiilor părților din acțiunea principală, ale Comisiei Comunității Economice Europene și ale guvernului italian;

după ascultarea concluziilor avocatului general;

văzând articolele 37, 53, 93, 102, 177 din Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene;

văzând Protocolul privind Statutul Curții de Justiție a Comunității Economice Europene;

văzând Regulamentul de procedură al Curții de Justiție a Comunităților Europene,
CURTEA,

pronunțându-se cu privire la excepția de inadmisibilitate întemeiată pe articolul 177, hotărăște:

Întrebările adresate de Giudice Conciliatore din Milano în temeiul articolului 177 sunt admisibile în măsura în care acestea vizează, în speță, interpretarea dispozițiilor Tratatului CEE, niciun act unilateral ulterior nefiind opozabil normelor comunitare;

declară:

- 1) **Articolul 102 nu conține dispoziții care pot da naștere, în beneficiul justițiabililor, unor drepturi pe care instanțele naționale trebuie să le apere;**
- 2) **Prevederile articolului 93, la care se referă întrebarea adresată, nu conțin nici ele astfel de dispoziții;**
- 3) **Articolul 53 constituie o normă comunitară care poate da naștere, în beneficiul justițiabililor, unor drepturi pe care instanțele naționale trebuie să le apere;**

Aceste dispoziții interzic orice măsură nouă având ca obiect supunerea stabilirii resortisanților celorlalte state membre unei reglementări mai severe decât cea rezervată propriilor resortisanți, iar aceasta indiferent de regimul juridic al întreprinderilor;

- 4) **Articolul 37 alineatul (2) constituie, prin toate dispozițiile sale, o normă comunitară care poate da naștere, în beneficiul justițiabililor, unor drepturi pe care instanțele naționale trebuie să le apere.**

În cadrul întrebării adresate, aceste dispoziții urmăresc interzicerea oricărei măsuri noi contrare principiilor articolului 37 alineatul (1), și anume orice măsură având drept obiect sau drept consecință o discriminare nouă între resortisanții statelor membre în condiții de aprovizionare și desfacere, prin intermediul monopolurilor sau al

organismelor, fiind necesar, pe de o parte, să aibă ca obiect tranzacțiile cu un produs comercial susceptibil să facă obiectul concurenței și al schimburilor între statele membre și, pe de altă parte, să joace un rol efectiv în cadrul acestor schimburi;

și decide:

Competența de a se pronunța cu privire la cheltuielile de judecată efectuate în prezenta cauză aparține Giudice Conciliatore din Milano.

Pronunțată astfel la Luxemburg, la 15 iulie 1964.

Donner

Hammes

Trabucchi

Delvaux

Rossi

Lecourt

Strauss

Citită în ședință publică la Luxemburg, la 15 iulie 1964.

Grefier

Președinte

A. Van Houtte

A. M. Donner